

SLUŽBA BOŽJA

S P L I T
ERINSKI BERNI OPANSKI

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA VI

MAKARSKA 1966.

GLAVNE KARAKTERISTIKE DEKRETA O EKUMENIZMU

Nije lako vrlo sažet dekret o ek. još više sažeti u par pojmova, ali pokušajmo sve njegovo bogatstvo koliko toliko obuhvatiti s triju vidika. Bit će najkorisnije ako pogledamo: 1) Kako se katolici imamo vladati, želimo li doista da stvarno dođe do sjedinjenja među kršćanima; 2) Čime se trebamo mi i drugi služiti u tu svrhu, a to je, recimo odmah, dijalog; 3) Što nam svima kršćanima kod sjedinjavanja ima biti najviše srcu. Ova se tri vidika djelomice poklapaju s tri naslova kojima A. Javierre (komentator dekreta koji mi je najviše pomogao) označuje tri faze kroz koje je prošao dekret o ek. na prvim trim zasjedanjima i konačno prihvaćen (s 2137 glasova za i samo 11 protiv) i proglašen 21 XI 1964. Karakteristični su ti naslovi: Prvim je zasjedanjem prevladavao irenički unionizam, drugim katolički ekumenizam, trećim ekumenički katolicizam. Iza daljnjega će se vidjeti, da ovo nije prazna igra riječi.

1. S naše je strane na mjestu najprije kat. **irenizam**. Pojam je širi od ek., a znači našu pomirljivost ili pomirljivu ljubav koju kao kršćani moramo pokazivati prema svima koji su s nama zavađeni. Ne samo da je to sedmo od Isusa proglašeno blaženstvo (eirenopoiioi mirotvorci, Mt 5, 9), nego kako za pojedince tako i za skupine vrijedi njegova prijetnja, da inače Otac neće primiti naše darove (Mt, 5, 23). Nije uvijek u našoj moći da se sa svakim zaista pomirimo, ali svakako moramo biti miroljubivi i mirotvorci. Da odmah izbjegnem svaki nesporazum, naglašujem da ta naša pomirljivost prema odijeljenoj braći ne smije ići nauštrb objave i vjerskog poklada. »Na dogmatskom se polju ne može ni za dlaku popustiti« (»Služba Božja« g. II, str. 180). Irenizam je specifično Kristov zahtjev i ako se kada s kat. strane stavlja u sumnju, u tom ga se slučaju označuje pridjevom koji posve isprazni pravo, evanđeosko značenje irenizma.

Tako i naš dekret u čl. 11. veli: »Ništa nije toliko strano ekumneizmu koliko onaj lažni (falsus) irenizam, uslijed kojega trpi štetu čistoća katoličke nauke i iskrivljuje se njezin pravi i jasni smisao«.

Pravim je evanđeoskim irenizmom ili, jednostavno, irenizmom prožet čitav dekret o ek. I prije su kat. teolozi redovito, uz polemički stav prema zabludi, zauzimali irenički stav prema osobama u zabludi, ali sada se sve više nastoji shvatiti, ne odobriti, kako je došlo do zablude brata, dapače u toj pojavi priznati i svoj dio krivnje. Javierre (136) otvoreno priznaje: »Kat. teolozi ne običavaju se baviti pojavom podijeljenosti nego samo pod vidikom odgovornosti odijeljenih«. Dekret isključuje takav način tretiranja bogoslovlja: »Ne polemički, prvenstveno u onome što se tiče odnosa odijeljene braće prema kat. Crkvi« (10). Što se pak tiče odgovornosti, već je Benedikt XV obdario oprostom molitvu u kojoj molimo, da nas Gospodin čuva od grijeha, zbog kojih su se naša braća udaljila od nas. Međutim, i kada se mora ustanoviti, da je neki rascjep izvršen »katkada i ne bez krivnje ljudi s jedne i s druge strane« dekret o ek. (3) postavlja dalje vrlo važno načelo: »Oni koji se sada u takvim zajednicama rađaju i primaju Kristovu vjeru ne mogu se okriviti za grijeh podvojenosti, i njih katolička crkva grli bratskim poštovanjem i ljubavlju«. Dekret ide dalje i ne zadovoljava se samo ljubavlju prema odijeljenoj braći koju bismo mi samo u sebi osjećali, već od kat. vjernika traži (4) da vode »marnu brigu za odijeljenu braću: za njih moleći, raspravljajući s njima o stvarima Crkve i usmjeravajući prvi svoje korake k njima«. Moram upozoriti, da hrv. prijevod »raspravljajući« zvuči oštrije od originalnog »de rebus Ecclesiae cun illis communicando« (franc. prijevod: parleront avec eux), dakle saopćavajući im sve što ih može zanimati iz naše Crkve, a tako i nas iz njihove, svakako irenički, ne polemički. Malo dalje dekret kliče: »U svemu neka svi paze na ljubav!«

Ta nam pomirljiva ljubav nikome nije urođena, pa nam i u tome treba popravljati svoju ćud. Dekret jasno kaže: »Nema ekumenizma u pravom smislu riječi bez nutarnjeg obraćenja. Jer samo po obnovi duha, po samoodričanju i po najvelikodušnijem izljevu ljubavi napreduju i zriju želje za jedinstvom« (7). A u slijedećem čl. (8) još više naglašuje: »Ovo obraćenje srca i svetost života, uz privatne

i javne molitve za jedinstvo kršćana, moramo smatrati kao dušom čitavog ekumenskog pokreta i s pravom to možemo nazvati duhovnim ekumenizmom«. Ako je ta ekumenska »metanoia« prava, evanđeoska, onda će nas uputiti na još jedan važan korak. Kako od svojih dobrih vjernika tražimo da svoga bližnjega mole za oprostjenje, dekret tu dužnost stavlja na srce svima koji se bave ek. na djelu: »Poniznom molbom tražimo oprostjenje od Boga i od odijeljene braće, kao što i mi otpuštamo dužnicima našim« (7). I znamo kako je to učinio Pavao VI na početku II zasjedanja i malo kasnije, 17. X 1963. ponovio u audijenciji promatračima, pozivajući se kod toga na Isusove riječi kod Mt. 5, 23—24.

Isplati se jedan put pročitati dekret o ek. uprav s tog ireničkog vidika. Kod toga ćemo lako uvidjeti, da ireničko raspoloženje dekret pokazuje posebno prema istočnim Crkvama. Samo takav je stav mogao dovesti do javnog priznanja: »Isto tako ne smijemo prešutjeti, da Crkve na Istoku od početka imaju poklad, iz kojega je Crkva na zapadu preuzela više toga s područja liturgije, duhovne predaje i pravnog reda« (14). Dakle, ne samo da nas je velik, uprav ogroman dio vjerskog poklada zajednički s istočnim kršćanima, nego priznajemo da smo i njihovi dužnici. I još dekret s nekim ganućem dodaje: »Te su Crkve, da bi sačuvale tu vjeru, mnogo pretrpjele i mnogo trpe«. A kad mora spomenuti žalosni raskol (tačnije: rascjep, jer dekret ne pozna izraz shizme), onda uz objektivne razloge navodi i subjektivni povod cijepanjima: »nedostatak međusobnog razumijevanja i ljubavi« (14). I još jedno priznanje, koje nas boli i koje mora dovesti do metanoie katolika, posebno nas koji smo pomiješani s istočnjacima. Kad naime sabor svečano ponavlja (kažem: ponavlja, jer su to zadnji pape više puta rekli), da bi kod sjedinjenja istočne Crkve zadržale svoju vlastitu disciplinu (a u tu možemo uključiti sve uređaje Crkve koje nije propisao Gospodin nego su ljudskog prava), dodaje: »Potpuno pridržavanje ovog tradicionalnog načela, kojeg se nije uvijek pridržavalo (!), spada u uvjete, koji se bezuvjetno traže za uspostavljanje jedinstva« (16). Posebice se ne želi drugima nametati naša skolastična obrada vjerskih istina, uza sve njezine prednosti, pa dekret izjavljuje (17), »da su neke vidove objavljenog misterija zgodnije shvatili i bolje osvijetlili jedni nego drugi« pa dodaje: »Šta se tiče autentične predaje istočnjaka, treba priznati da je ona na divni način(!) utemeljena na Svetom pismu, da se nje-

guje i dolazi do izražaja u liturgijskom životu, da je protkana živom apostolskom predajom i spisima istočnih otaca i duhovnih pisaca, da teži uređenju života, što više i punoj spoznaji kršćanske istine«. Samo prijevod »punoj spoznaji« miriši previše zapadnjački, intelektualistički, što je istočnom mentalitetu tuđe. Original ima: ad christianam veritatem plene contemplantam, dakle na imenicu »spoznaja«, koja označuje razumski posjed vjerskih istina, nego glagolsku radnju »contemplantam«, koja sve više i više prodire u vjerske objavljene istine promatrajući ih kao Božja otajstva.

Takav je stav, pun pomirljivosti i ljubavi, Sv. Ocu sugerirao onu nježnost koju je izrazio promatračima u crkvi sv. Pavla 4. XII 1965: »Dopustite da vam povjerimo onaj nutarnji osjećaj: Vaš odlazak stvara oko nas neku pustoš koju prije sabora nismo poznavali i koja nas sada žalosti. Mi bismo htjeli da vas uvijek vidimo zajedno s nama... Vaš odlazak neće za nas značiti kraj duhovnih i srdačnih odnosa, kojima je početak dala vaša prisutnost na saboru. Ne zatvara se, za nas, tiho započeti razgovor, nego nas naprotiv obvezuje na razmišljanje kako bismo ga mogli plodonosno nastaviti« (Đak. Vj. 66, 9). Dakle irenizam vodi u dijalog.

2. Samo ovako raspoloženi možemo početi ekumenski **dijalog**. Ova se riječ sada upotrebljava kao malo koja, kao da je u modi. Dijalog sa svima želi Crkva pod Pavlom VI, koji je dobar dio svoje programatske enciklike »Ecclesiam suam« posvetio tom zbliženju Crkve i svijeta izvan nje. Po njemu je dijalog »stav što ga katolička Crkva treba uzeti u ovom času svjetske povijesti«. A ako treba razgovarati sa svima, najpreči je razgovor s najbližima, inače bismo sličili pokojem vjerniku ili vjernici, koji su prijazni sa svakim strancem a neće da govore sa svojim u kući ili u susjedstvu. Spomenuti Javierre odmah na početku ističe (7), da je svoj komentar dekretu u ek. napisao baš s gledišta dijaloga: »Oko tog se središta kreću sve naše primjedbe«.

Tko je ovlašten za ekumenske razgovore s odijeljenom braćom? Samo oni koji su irenički raspoloženi i k tome su kvalificirani stručnjaci, pod vodstvom biskupa. Nisu, međutim, isključeni ni dodiri na nižim nivoima. Naš dekret čak predviđa, da će i obični vjernici doći u prigodu da se, htjeli ne htjeli, upuste u »razgovor« s drugim kršćanima. Bilo tko i bilo kada u dijalogu bi mogao doći u napast, da previše

ističe ono što je kod odijeljene braće, prema našim gledištima, manjkavo ili manje dobro. Tu katolik mora biti širokogrudan i, neka se ne znam kako diči svojim, treba poštivati tuđe. Bolje zna kojiput biti neprikladnije od dobrog. A svakako u prosuđivanju svih pojava jedino nam mjerilo ima biti evanđelje, a ne naši i uopće zapadni stavovi. I kad nam dođe želja druge ispravljati, poslušajmo prije dekret: »Katolički vjernici . . . u prvom redu moraju iskreno i budno odvagnuti ono što treba obnoviti i učiniti u samoj katoličkoj obitelji, da njezin život vjernije i jasnije pruža svjedočanstvo o nauci i uredbama, koje joj je Krist dao po apostolima« (4).

Dekret je predvidio sve što je potrebno za ekumenski dijalog. Nije se ustručavao istaknuti i ono što će mnoge iznenaditi. »Dijalog traži potpunu jednakopravnost između oba sugovornika, nameće zajedničko traženje cjelovite istine i predlaže marljiv napor da se stjecanjem dostigne zajedničko središte« (Javierre 231). Dekret izričito veli: »Mnogo koriste sastanci s jedne i druge strane, na kojima se raspravljaju prvenstveno teološka pitanja, gdje svi učesnici sudjeluju na ravnoj nozi (unusquisque par cum pari)« (9). To ne znači, da se ta jednakost ima shvatiti materijalno, pa je poznato da je Sv. Stolica pristala na prijedlog Savjeta kršć. Crkava i u zajednički je nadobudni odbor imenovala svojih šest zastupnika, dok ih spomenuti Savjet ima osam. Zaista se, sjetimo se papinih riječi, više ne gleda na prestiž. Još teže ide nekima u glavu da kat. Crkva, nepogrešiva učiteljica, treba da zajedno s odijeljenom braćom »traži istinu«, ali i to tvrdi naš dekret: »U ekumenskom razgovoru moraju katolički bogoslovi, zastupajući katoličku istinu i istraživajući božanska otajstva zajedno s odijeljenom braćom, nastupati puni ljubavi prema istini, s poštovanjem i ponizno« (11). Samo je i ovdje naš prevodilac rasporedom riječi i izrazom »zastupajući kat. istinu« (za »doctrinae Ecclesiae inhaerentes«) nekoliko zaoštrio smisao. Tačnije bi prijevod bio: »Katolički bogoslov, ostajući vjerni (talij.: *restando fedeli*, franc. jednostavno: *fidèles*) crkvenoj nauci, u istraživanju božanskih otajstava zajedno s odijeljenom braćom moraju nastupati s ljubavlju (*amore*) prema istini, blagonaklonošću (*caritate*) i poniznošću«. Kristovo je bogatstvo neistraživo, svi skupa nećemo u nj prodrijeti ni do konca vjekova. Ono što je kat. Crkva iz tog blaga proglasila dogmom to treba vjerno čuvati, a u svemu drugome dalje

s braćom istraživati, pa i same dogme bolje objasniti. Dapače, ne bojmo se priznati, da nama zapadnjacima mogu u tome mnogo koristiti metode istočnjaka, a barem djelomice i protestanata (osobito dubljim istraživanjem Sv. pisma).

U tim će razgovorima dobro doći i sasvim praktičan naputak našeg dekreta: »Da se eliminiraju riječi, sudovi i djela, koji ni po pravdi ni po istini ne odgovaraju stanju odijeljene braće i zato još jače otežavaju međusobne veze s njima« (4) i slično još: »Neka svi kršćani . . . zajedničkim nastojanjem oko međusobnog poštovanja pruže svjedočanstvo nade koja ne vara« (12). Prema tome je važno i pravilno oslovljavanje naših subesjednika. I tu je dekret o ek. učinio velik korak naprijed. »Nestalo je mentaliteta protureformacije a da na području vjere nije ni što najmanje napušteno« (L'ami du clergé 1965, 180), pa se to odražuje i u terminologiji. Nije nov naziv što ga Ivan XXIII i Pavao VI redovito upotrebljavaju za istočne nesjedinjene »Crkve« ali je tekovina II vatic. sabora, što se i protestantske zajednice nazivaju »crkvenima« (15. čl. Uredbe o Crkvi i u našem dekretu passim). Dakle se i protestantima priznaje barem neka vrst »crkvenosti«, što su oni primili do znanja s iskrenim veseljem.

Još je važnije, što se dekret o ek. uprav trudi, da kod istočne i zapadne odijeljene braće nađe i istakne sve što je kod njih istinito i dobro, dakle s nama zajedničko. Uza svu kratkoću dekreta nije ispuštena ni jedna njihova pozitivna prvina. Poput najvećih prijatelja Istoka i protest. Zapada saborski oci toplo i konkretno iznose toliko toga u čitavom III pogl. našeg dekreta. Neka spomenem samo jedno: kod protestanata se ne zaboravlja istaknuti njihova vrlo razvijena karitativna i opće humanitarna nastojanja: »Ta je djelatna vjera izvijela na svjetlo i ne baš mali broj ustanova za ublaživanje duhovne i tjelesne bijede, za odgajanje mladeži, za veću humanizaciju životnih uvjeta u društvu, za uspostavu trajnog i općeg mira« (23). Sve to po već široko prihvaćenom načelu: ističimo ono što nas spaja, a ne ono što nas dijeli.

Uzalud će biti razgovori među odijeljenom braćom, ako se oni, svaki za se i zajedno, ne budu često razgovarali s Ocem nebeskim i tako se pridruživali Isusovoj molitvi na zadnjoj večeri. Stoga dekret o ek. malo što preporučuje kao molitvu za sjedinjenje. Tako u čl. 4., 8. i posebno na kraju: »Sabor izjavljuje, da je svijestan, da ta sveta namisao oko

izmirenja svih kršćana i ujedinjenja u jednoj jedinjoj Kristovoj Crkvi nadilazi ljudske sile sposobnosti. I zato svu svoju nadu stavlja u molitvu Kristovu za Crkvu...» (24). Osobito dekret preporučuje zajedničku molitvu kod samih ekumenskih razgovora: »U nekim posebnim prilikama, kao što su tzv. molitve »za sjedinjenje«, i na ekumenskim zborovima, dopušteno je što više i poželjno, da se katolici sjedine s odijeljenom braćom. Takve su zajedničke molitve izvrsno sredstvo, da bismo izmolili milost jedinstva i pravi znak veza, kojima se katolici s odijeljenom braćom već sada povezuju: Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, ondje sam ja među njima (Mt. 18, 20)«. I kako su riječi Sv. pisma »izvrsna sredstva u samom razgovoru (21) tako se kod tog bogoslužja riječi mogu čitati biblični odlomci. Primjer će se Sv. Oca u bazilici sv Pavla 4. XII 1965. sve više nasljedovati po svijetu, kao što je to učinjeno npr. u Splitu prigodom završetka ovogodišnje molitvene osmine za sjedinjenje.

3. Kad je Sv. pismo, prema riječima dekreta o ek. (21), »izvrsno sredstvo u svemoćnoj Božjoj ruci za postignuće onog jedinstva koje Spasitelj pruža svima ljudima«, kad će dakle samo on razdiljenim sljedbenicima dati svoje jedinstvo, onda se svi imamo **stjecati** k njemu. Tako prevodim Javierrov čest izraz »convergenza«, koju on ističe kao glavnu značajku našega dekreta, jer ona u njemu posve prevladala nad prijašnjim nastojanjem oko obraćenja heretika. Iako dekret nema te riječi, s pravom je taj komentar toliko upotrebljava, jer je to zaista ono 3. što nam svima ima biti na srcu: konvergirati tj, s.kupljati se, ići i stjecati se k jednoj tački, k zajedničkom središtu. A to za sve kršćane može biti samo Krist Gospodin. Odmah u 2. čl dekret naziva Krista »počelo (principium) jedinstvo Crkve«. A riječi me dekret (7): »Neka imaju na pameti svi kršćanski vjernici, da tim bolje promiču, pače i provode (exercere, talij. vivranno in pratica, franc. réaliseront) jedinstvo, što više budu uznastojali provoditi život prema evanđelju. Što tijesnije i uže budu povezani s Ocem, Sinom (Verbo) i Duhom Svetim, to će jače i lakše ostvariti međusobno bratstvo« podsjećaju, neka mi je slobodno kazati iz zahvalnosti, formule koju sam toliko puta čuo od velikog ekumenskog radnika, prof. Grivca: Što budemo bliži Kristu tim ćemo bliže biti i međusobno! To je istočni opat Dorotej braći prikazivao geometrijskim likom kružnice: Krist je naše magnetsko sredi-

šte, mi smo svi zrnca koja on privlači k sebi pa približavanjem njemu smanjujemo i udaljenost među sobom. Na tu će nas usmjerenost prema Kristu, osobito nas i pravoslavne, voditi i zajedničko štovanje njegove presv. Majke, kojoj bi se Majci Crkve imale podvrći sve nesloge i razdori u obitelji. Na nju se ovako obraća molitva za vjersko sjedinjenje svih Slavena, koja se (ako se ne varam) pripisuje velikom Strossmayeru: »A ti, velika Bogorodice Marijo, Majko naša premila, koju svi zajedno štujemo i slavimo, ne prestani blagoslovljene ruke svoje dizati k Bogu Trojednome, dok ne vidiš svu svoju slavensku djecu, gdje se bratski grle u jedinoj pravoj Crkvi Sina tvojega«.

Dekret je o ek. u isticanju Krista kao počela jedinstva još konkretniji. Crkva je sakramentalizirani Krist pa njezino jedinstvo i bistvo tvore Kristovi sakramenti. »Krštenje sačinjava sakramentalnu vezu jedinstva, koja postoji među svima onima koji su preporođeni« (22), a dekret još više pokazuje na presv. Euharistiju. Tako odmah na početku (2): »U svojoj je Crkvi (Krist) ustanovio divni sakrament Euharistije, koji jedinstvo Crkve i označuje i daje (ostvaruje)«. To vrijedi prema dekretu ne samo za istočnu Crkvu, o kojoj veli čl. 15: »Svima je poznato s kolikom ljubavlju istočni kršćani obavljaju liturgijske čine, posebno euharistijsku žrtvu . . . I zato po slavljenju i čašćenju (ovu je drugu riječ naš prevodilac netačno dodao, jer original ima samo: per celebrationem) Euharistije Gospodnje u ovim se pojedinim Crkvama izgrađuje i raste Crkva Božja i po koncelebraciji se očituje njihovo zajedništvo«, nego čak i o protestantima dekret tvrdi (22): »Dok na Svetoj večeri slave spomen na Gospodnju smrt i njegovo uskrsnuće, priznaju da se život označuje u zajednici s Kristom i očekuje njegov slavni dolazak«.

Naš je dekret dapače odškrinuo vrata i za dosada trnovito pitanje »communicatio in sacri« s nesjedinjenima. Najprije razborito distingvira (8): com. in sacris je zabranjena (ipak ne kategorički, već »plerumque« ponajviše, talij. per lo più, što hrv. prijevod izostavlja), ako bi ona imala označivati, da je jedinstvo već uspostavljeno a još nije. »No ukoliko — nastavlja dekret — njime želimo postići neku milost, katkada se preporuča«. O tome ima suditi mjesna biskupska vlast ili biskupske konferencije. A dekret se još jedanput vraća na to pitanje i posebice u vezi s pravoslavnim određuje (15): »Budući da te Crkve, premda odijelje-

ne, imaju prave sakramente a posebno, po apostolskom nasljeđu, svećeništvo i Euharistiju, po kojima se još uvijek s nama najtješnije povezuju (arctissima necessitudine adhuc nobiscum coniunguntur), neko zajedništvo u svetim činima (communicatio in sacris) ne samo da je, u zgodnim okolnostima i uz odobrenje crkvene vlasti, moguće, nego se i preporuča«. Saborski su se oci pokazali tako napredni, jer su svakog dana zasjedanja počimali euharistijskom žrtvom u najraznovrsnijim obredima. Nije onda čudo, da prožeti tim duhom i u našem dekretu očituju vedri ekumenski optimizam. Evo te duge i teške konstrukcije u čl. 4. prema raščlanjenom franc. prijevodu (talij. ispušta u njoj rečenicu u Euharistiji): »Kad sve to vrše razborito i strpljivo vjernici katoličke Crkve, nad kojima bde pastiri, doprinose promicanju pravde i istine, sloge i suradnje, bratskog duha i jedinstva. Tim putem, malo po malo, iza kako uklone zapreke koje priječe potpuno crkveno zajedništvo, svi će se kršćani, zajedničkim svetkovanjem Euharistije, okupiti u jedinstvo jedne i jedine Crkve. To je jedinstvo Krist od početka udijelio svojoj Crkvi. Vjerujemo da će se to jedinstvo sačuvati u katoličkoj Crkvi kao neotuđivo dobro, te se nadamo da će ono iz dana u dan rasti do svršetka svijeta«.

Kad bismo se svi, katolički i pravoslavni svećenice svaki put na oltaru pitali: »Zar je Krist razdijeljen?«, manje bismo isticali: Ja sam Pavlov. Ja Apolonov. Ja Petrov. Ja Kristov (1 Kor 1, 13). Time kršćanska konvergentnost zajedničkim naporima postizava svoj cilj, Krista. Irenizam se i ekumenizam pretvara u katolicizam, ne razdijeljeni, nego onaj koji tvori otajstveno tijelo Boga-čovjeka, koji je aeterni *Patris sacerdos catholicus*. Po zajedničkom se naime euharistijskom Kristu ima Crkva, mistični Krist, sve više dizati k presv. Trojstvu. Naš nam dekret stavlja pred oči i tu divnu perspektivu (2): »To je sveti misterij jedinstva Crkve, u Kristu i po Kristu, uz sudjelovanje Duha Svetoga koji izvodi raznolikost službi. Najviši primjer i princip tog otajstva (*Huius mysterii supremum exemplar et principium*) je u Trojstvu osoba jedinstvo jednoga Boga Oca i Sina u Duhu Svetomu«. I tu hrv. prijevod nije posve slijedio original koji naglašava, načinom domaćim istočnim crkv. ocima i dragim najstarijim tekstovima rimske liturgije, jedinstvo jednoga Boga Oca i Sina u Duhu Svetomu.

o. Martin dr KIRIGIN osb